

رساله درباره آزادی
با اضافات و تجدید نظر

جان استوارت میل

مترجم
جواد شیخ الاسلامی

۱۳۹۷

فهرست مندرجات

۹	مقدمه بر چاپ دوم
۲۳	اهداء کتاب از طرف جان استوارت میل به همسر فقیدش
۲۵	فصل اول - دیباچه کلام
۵۶	فصل دوم - آزادی افکار و مباحثات
۱۴۶	فصل سوم - شخصیت فردی یکی از عوامل خوشبختی است
۱۹۱	فصل چهارم - حدود قدرت جامعه نسبت به فرد
۲۳۸	فصل پنجم - به کار بردن اصول آزادی
۲۹۱	پیوست ۱: دو نظر مهم انتقادی درباره مطالب این کتاب
۳۰۹	پیوست ۲: چهار مقاله دیگر از استوارت میل

مقدمه بر چاپ دوم

جان استوارت میل (فرزند ارشد جیمز میل)^۱ در بیستم ماه مه ۱۸۰۶ در لندن به دنیا آمد و در هشتم مه ۱۸۷۳ به سن ۶۷ سالگی در آوین یون (فرانسه) از دنیا رفت . آموزش و پرورش او از سه سالگی به بعد منحصرأ تحت نظر پدر دانشمندش صورت گرفت . مراحل مختلف این تعلیم که جزئیات آن عقل انسان را خیره می کند (و حتی غالباً باور نکردنی به نظر می رسد) به قلم شیوای خود استوارت میل در کتابی که وی در شرح حال خویشتن نگاشته است موبمو شرح داده شده است^۲ . نوآموز

۱- در این شرح حال کوتاه متأسفانه ممکن نیست جیمز میل (James Mill) عالم و اقتصاددان مشهور اسکاتلندی را به خوانندگان این کتاب معرفی کرد چونکه شرح حال وی محتاج رساله ای جداگانه است . او که از پیروان مکتب فلسفی بنتهام (Bentham) به شمار می رفت آثار قلمی بیشمار دارد که از میان آنها « تاریخ هندستان » ، « اصول اقتصاد سیاسی » ، و « تحلیل پدیده فکری بشر » را می توان نام برد . جیمز میل به سال ۱۸۳۶ موقعی که ۶۳ ساله بود از دنیا رفت .

۲- در سرتاسر این مقدمه قسمت هایی که میان هلال مضاعف (گیومه) قرار دارد عیناً از شرح حال خود جان استوارت میل (با مقدمه به قلم پرفسور هارولد لسکی) اقتباس گردیده است .

عنوان شرح حال : Autobiography of John Stuart Mill
ناشر : مطبوعات دانشگاه آکسفورد Oxford University Press

جوان در درجه اول افکار و عقاید منطقی پدر را اقتباس کرد و سپس شیوه خاصی را که جیمز میل برای دفاع از آن افکار و عقاید بکار می برد یاد گرفت. اما پدر هرگز نکوشید که افکار خود را، با استفاده از نفوذ پدری، مستبدانه به فرزندش تحمیل کند زیرا که جداً عقیده داشت (و این عقیده را از همان دوران کودکی به پسر نیز تلقین کرده بود) که انسان هرگز نباید مطلب یا ادعائی را فقط به این دلیل که از پدر یا بزرگسالان شنیده است باور کند و فقط موقعی مجاز به این امر است که امکان صحت آن مطلب را قبلاً در ترازوی عقل خود سنجیده و قانع شده باشد که آنچه شنیده است صحت دارد. پدر به پسر یاد داد که فکر خود را همیشه باز نگاهدارد و هیچ عقیده‌ای را فقط به این دلیل که خدا و پیامبران و قانونگذاران و زمامداران چنین گفته‌اند نپذیرد بلکه شخصاً در پیرامون آن عقیده تحقیق و بررسی کند، به دلایل مخالفان گوش بدهد، و اگر گفته‌های آنها را صحیح‌تر و معقول‌تر از آن خود تشخیص داد به عقایدی که مورد قبول حریفان است تسلیم شود. منطقی توانای پدر الفبای آزادی را از همان بهار کودکی در لوح اندیشه پسر حک کرد و پسر نیز چنانکه خوانندگان این رساله خواهند دید تا پایان عمر به اندرزگرانه‌های پدر وفادار ماند، هیچ عقیده‌ای را که عقلش باور نکرد نپذیرفت، از آزادی فردی که در زمان وی بازچه احساسات تعصب‌آمیز مذهبی شده بود به شدت دفاع کرد و به قدرت هیچ مقامی که گفتارش متکی به منطق نبود تسلیم نشد.

موقعی که جان استوارت سه ساله شد پدرش شروع به یاد دادن زبان یونانی به وی کرد و فرا گرفتن این زبان تا هشت سالگی ادامه یافت. در این ضمن آموختن دستور زبان انگلیسی و علم حساب نیز به عنوان دو ماده فرعی به برنامه تحصیلی‌اش اضافه شد گرچه زبان یونانی (که جیمز میل اهمیت خاصی برای آن قایل بود) کماکان به عنوان ماده اصلی باقی ماند:

« ..... نیز در هفت سالگی بود که شش رساله اول افلاطون را به همان ترتیب که از اتوفرون آغاز می‌گردد خواندم ولی فکرمی‌کنم که خواندن رساله ششم (تئوکندوس) کاملاً زاید بود و حقیقتاً می‌بایست از

برنامه تعلیماتیم حذف کرد چونکه فهم چنین رساله‌ای، در چنان سن و سالی، کاملاً برایم غیر ممکن بود. اما پدرم نه تنها چیزهائی را که از عهده‌ام ساخته بود بلکه چیزهائی را هم که خارج از حیطه امکانم بود از من مطالبه می‌کرد ....^۱

سال بعد (یعنی در هشت سالگی) فراگرفتن زبان لاتینی نیز برنامه سنگین تحصیلاتش اضافه شد:

« ... فهرست کتاب‌های لاتینی که از هشت سالگی تا دوازده سالگی پیش پدرم خواندم تا آنجا که به خاطر من مانده عبارتند از تمام آثار هوریس (به استثنای غزلیات)، قصه‌های فیدروس، اساطیر اوید، برخی از نمایشنامه‌های ترنس، دو یا سه کتاب از لوکرتیوس، خطابه‌های سیرون، و نیز نامه‌های او به آتیکوس.

آثار ادبی یونانی که در این دوره خواندم عبارت بودند از الیاد و ادیسه هومر، یکی دو نمایشنامه از سوفوکل، آثار اوریپید و آریستوفان، تمام آثار توکودید و هر هفت کتاب از تاریخ گرنفن، قسمت زیادی از خطابه‌های دموستن، آثار اوسیان و لوزیاس و نیز اشعار شوقریدوس و آناکرون، کمی از نوشته‌های دیونوزیوس، تاریخ پولیبیوس و بالاخره رساله سخنوری ارسطو ...^۲

جیمز میل کودک نوآموز را رفیق و صاحب دائمی خود قرار داده بود و هر روز صبح او را با خود به گردش در کشتزارهای اطراف می‌برد:

« ..... در این گردش‌های صبحگاهی همیشه همراه پدرم بودم و در جزو خاطراتی که از مزارع سبز و گل‌های وحشی در ذهنم باقی مانده است این را نیز به یاد دارم که در ضمن قدم‌زنی تمام درس‌هائی را که روز پیش خوانده بودم برای پدرم پس می‌دادم.

در فاصله بین سنین دوازده و چهارده، آن‌عهده از کتاب‌های لاتینی و یونانی که پیش پدرم خواندم اساساً طوری انتخاب شده بودند که نه تنها

۱- اتوبیوگرافی (متن انگلیسی) - صفحه ۵.

۲- همین شرح‌حال - صفحه ۹.